

'Uitgaan van hun leefwereld' – maar als niemand naar hun er- varingen vroeg?

1 januari 1973

Auteur: Joost van Roon

Volume: 04

Nummer: 4

Pagina's: 93-98

Documenten

- [moer_jrg04_038.pdf](#)

uitgaan van hun leefwereld maar als niemand naar hun ervaringen vroeg interview met gerben van der m e er vormingsc e ntrum de haa f joost van roon ga in de leersituatie uit van de leefwereld van het kind is dat niet al bijna een slogan van onderwijsvernieuwers het is een oproep die ook geregeld klinkt uit onze moer artikelen terecht stel je voor als we schrijven over maatschappij orientatie de freinet beweging taalvaardigheid bij het lager beroepsonderwijs compensatie pro gramma s het is een oproep die weerklank vindt bij luisteraar en lezer velen zijn geneigd met warme instemming ja te antwoorden inderdaad hoe hebben we t ooit aangedurfd om lyceisten jacob van lennep in de maag te splitsen een grammatika ins blauwe hinein te propageren los van de realiteit om ons heen of tekstanalyses te plegen aan de hand van ve rvreemdende en politiek onbetrouwbare literatuur en eigen fictie het ja en amen lijkt overtuigend te klinken maar zijn we op die weg mijn dochter heeft een volle dagreis op haar eentje vanuit denemarken deze zomer gebruikt om zich zonder op of om te kijken door deze j van lennep heen te worstelen je moet immers je literatuurlijst afwerken als athenaeum leerling van de hoogste klas het lijkt er meer op dat we een algemene waarheid belijden de leefwereld idee zonder ons een voorstelling te kunnen maken van de konkretisering e rvan wellicht moeten we onze feeling voor dit nieuw ontdekte feit eerst verder verscherpen wellicht moeten we dieper onderzoeken hoe v e r onze angst gaat om wetenswaardig heden prijs te geven uit de leerboekengalerij of om informatie en vaardigheden met een algemene nuttigheidswaarde te verspelen laten we de nu volgende bijdrage zien als ook een poging om een kleine stap in die richting te doen we benaderen de materie dit keer vanuit het vormingswerk dat wil zeggen niet vanuit het vormingswerk sec nog anders gezegd niet vanuit de sfeer van het centrum waar onderwijs en scholing en opleiding eerder worden gemeden dan vernieuwd waar kennis overdracht niet aan bod mag komen als dat ove rigens nog mogelijk zou zijn immers tenslotte begint ook de wereld van het vormingswerk in

te zien dat het zich niet verabsoluteren mag bijvoorbeeld door bij werkende jongeren het opleidingsaspect uit te sluiten en zodoende geen echt antwoord te geven op de werkelijke behoeften van deze jeugdgroepering als het vormingswerk wil aktiveren creativiteit en mondigheid versterken etcetera noem alle doelstellingen maar die zo smakelijk voor in de mond liggen dan kan daar weinig van terecht komen als het niet tegelijkertijd ingaat op de arbeidssituatie van deze jongeren dus een benadering in dit artikel vanuit vormingswerk dat zich wel daartoe inspant in dit geval het bergense vormingscentrum de haaf daar komt kursusleider onderwijs drs Gerben A van der Meer op zijn praatstoel te zitten als we het thema aansnijden hij zegt zelf en passant je kunt onze ervaringen natuurlijk niet zonder meer overplan 93 ten in de school toch beginnen wij meer te begrijpen van leerprocessen en bespeuren we talloze parallellen in de problematiek vernieuwing van buitenaf midden in de zomer raakten we aan de praat met Gerben van der Meer dit naar aanleiding van een studiereis die hij samen met directieleden en andere medewerkers uitvoerde om de huijschouderonderwijs maakte naar Berlijn toen we in de haaf bij elkaar zaten speelde de reis af en toe door ons gesprek heen maar vooral zijn ervaringen in eigen huis met leerkrachten en cursisten uit technische huishoudonderwijs kwamen te pas Gerben van der Meer zelf een bewonderaar van Freinet's aanpak komt telkens weer met voorbeelden van ontdekkingen die in de cursussen worden gedaan ontdekkingen echter die je niet in de schoot vallen je moet ook hier voor eerst weer door een proces heen de vragen van deelnemers zijn vaak erg weinig kopkreet er worden wel behoeften kenbaar gemaakt men wil tijd voor bezinning uittrekken er komen immers allerlei vormen van vernieuwing de school binnen en wat moet je daarmee je loopt vast je vraagt je af waar komt dit alles vandaan er zit ook een stuk angst achter voordat je dan in gesprek bent met een groep die een week vormingswerk gaat ontvangen is het moeilijk om daar achter te komen een proces dat een hoop tijd vergt maar als je het niet doet dan zou je hetzelfde doen als waar zij voor terugschrikken een massa informatie aanbieden vanuit jouw opvatting als kursusleider een gevaarlijke bezigheid het gaat er dus om te onderkennen waar de oorzaken van veranderingen liggen en dan zie je allereerst dat die veranderingen bv in het technische huishoudonderwijs niet zijn voortgekomen uit een onderwijskundige bezinning maar vanuit een maatschappelijke vraag kijk maar er zijn vakken bijgekomen als maatschappijleer expres sievakken en er komt zoiets als algemene technieken maar wat zit daarachter niet een ontdekking binnen de school van het er moet iets aan de maatschappij gebeuren maar een pressie van buitenaf jullie doen te weinig aan de maatschappij en dan zet men een nieuw vak op t rooster hoe t dan moet weten we ook niet maar het vak hebben we zonging t in 68 met maatschappijleer en nog kennen we niet de inhoud ervan laat staan de leerplannen maar maatschappijleer funktioneert wel op de scholen er is een leraar voor aangesteld en de zogenaamde creatieve vakken daar vind je hetzelfde verschijnsel je ziet gebeuren dat men de ogen sluit voor het feit dat processen van kennisverwerving ook een creatieve kant hebben maar iets als creatief spel wordt er toch afgesplitst blijft buiten de rest van het leerproces staan de behoefte eraan wordt niet expliciet in het leraren team men zegt niet he dat

moeten we hebben en daar liggen de aparte stukjes kommunikatieve vaardigheden los naast elkaar iets wat leerlingen zelf vaak als vreemd en gek ervaren integreren het gaat niet in de praktijk ook een leraar algemene vorming de avo leraar van de technische school kan t niet waarmaken al moet hij tegelijkertijd aardrijkskunde geschiedenis nederlands en zo tussendoor een moderne taal in zichzelf verenigen 94 steeds weer gaat t er o m dat de l eerkracht de l eefwereld van het kind te weinig kent een praktijkvoorbeeld je herinneringen terughalen dan vertelt van der meer van een groep kinderverzorgsters die de haaf bezochten kursisten van het middelbaar huishoudonderwijs van leerlingen als deze wordt gezegd dat ze zo weinig vermogen hebben om hun belevingen te verbaliseren maar van der meer meent vanuit de eigen ervaringen van hemzelf en zijn kollega s te mogen constateren dat dit utingsvermogen en het vermogen om taal te verwerven en zo tot hogere abstraktienivo s op te klimmen er beslist wel zijn ook bij deze groep kursisten er is een week lang gezocht naar middelen zo kwam aan het eind van de eerste dag de opdracht om een aantal ken ervaringen uit de eigen levensgeschiedenis op te schrijven met het motief daarbij dat het belangrijk is elkaar wat te leren kennen de vraag werd zo gesteld maak een aantal strips probeer uit te vinden wat het belangrijkste tot nu toe in je leven is geweest en het allereerste wat daarbij dan meestal opvalt bijna voor de gehele groep geldt dat is dat men zegt ik weet daar niks van ik herinner me niets het typerende is dat deze jonge mensen die niet gewend zijn om over hun eigen ervaringen met anderen te praten erg veel moeilijkheden ontmoeten als zij individueel op een stuk papier dergelijke gegevens onder woorden moeten brengen of in een beeld omzetten wat er dan tot stand komt wordt door de episkoop geschoven een soort flipje van tiel strook dus en dan is er die ontdekking plotseling he ik herinner me wel wat en dan komen er enorme vellen vol tevoorschijn er komt van alles los er worden dingen tussengeschoven we praten er dan achteraf over hoe komt dat nu eigenlijk en de konklusie tenslotte heel duidelijk er zijn geen mensen in jullie leven geweest die over jullie ervaringen met jullie hebben gepraat je bent niet geholpen om ervaringen aan jezelf door te geven het ontbrak vrijwel geheel aan zelfreflectie zo n proces maak je dan mee in de groep en er gebeuren dingen tot verbazing der beschouwers je komt er achter dat het er om gaat je herinneringen steeds weer terug te halen zodat je t kan opschrijven en anderen dat herkennen als van jou zien datje iemand bent een ik die iets zegt iets meent iets is iets wil ik maak me sterk dat je dat weinig tegenkomt in onderwijs en toch zou dat het begin moeten zijn van elk leerproces zeker waar het verwerven van taalvaardigheid in t spel is dat zijn de ervaringen van werkers in de praktijk je moet oppassen als je spreekt over jongeren uit arbeidersmilieu die aan taalarmoede lijden het lijkt zo eenvoudig de actieve woordenschat en de passieve zijn gering de erfenis van thuis is magertjes uitgevallen ziedaar de verklaring van achterstanden en van het verborgen blijven van talenten maar de redenering is verdacht oppervlakkig en voor de hand liggend en het is de vraag wat er kan gebeuren als je wel de ruimte en allerlei andere voorwaarden schept het goede klimaat de onbevangen groepsrelaties de raak gekozen activiteiten waarbinnen deze jongeren eindelijk tot uiting kunnen komen bepaalde taalkompensatieprogramma s gaan te sterk uit van de taalarmoede theorie ook gerben van

der meer oordeelt niet gunstig over taalkompensatie het gaat niet 95 om bijspijk-
eren en opkalefateren men begint in te zien dat er meer aan de hand is zoals in
bergen nogmaals er zijn te weinig mensen geweest die deze jongeren in dit sociale
milieu naar hun ervaringen hebben gevraagd alle aandacht zal moeten gaan vallen
op dit onvermogen om ik te zeggen om met je eigen ervaringen iets te doen de aan-
dacht zal niet in de eerste plaats moeten vallen op een gebrek aan begrippen of
grammatikale kennis ik heb geen zin in praten de taalarmoede ideologie die zelfs
een zekere populariteit heeft verworven en alléman ook buiten het onderwijs
weet er een woordje over te zeggen zo langzamer hand heeft korrektheid de
medewerkers van van heek de leidse sociologen en anderen werken allang in de
boven beschreven richting maar ook de harde praktijk van alle dag in bijvoor-
beeld de samenwerkingsprojecten voor vorming en schooling van werkende jon-
geren en de experimenterende instituten op dat terrein doen nieuwe ontdekkin-
gen in de taaltuin om even een zijstap in die richting te maken met de beroep-
skrachten in een van deze samenwerkingsprojecten sprak ik onlangs over de
waarde van gespreksgroepen met de 15 tot 16 jaarige deelnemers daar is
allereerst al de moeilijkheid dat de leiding zowel de werkers die op onderwijs als
zij die op vormingswerk gericht zijn in staat moet zijn groepsmede-
leden te hanteren maar niet uit het boekje en als je dan start met de eerste gespreksgroepbi-
jeenkomst word je onmiddellijk gekonfronteerd met deze hindernis jongeren die
binnenkomen om hun leerplicht te vervullen onder pressie van ouders en via aan-
maningen van de gemeente laten duidelijk merken dat zij geen zin hebben in prat-
en waar is dat goed voor kletsen over sex en politiek kan overal dat doen ze op vor-
mingsinstituten altijd ik zal t zelf wel ontdekken wat doe je met die weerstan-
den als groepsleider in een beginnende groep de groepswerker moet proberen te
bereiken dat de groep een zekere veiligheid biedt dat er ruimte is voor individu-
ele aandacht en bescherming er moeten binnen de groep nieuwe mogelijkheden
ontstaan voor nieuwe en andere ervaringen in relaties en prestaties kansen
geven om ook eventueel woede en angstgevoelens te uiten en conflicten te ver-
werken stimuleren tot het oplossen van problemen enz leren luisteren en praten
durf en uiten van gevoelens maar hoe dan deze jongeren kunnen hun gedachten
immers zo slecht onder woorden brengen ook die vraag stelde ik uiteraard aan
deze praktijkwerkers het antwoord luidde als jongens en meisjes in ons projekt
gedwongen worden om met elkaar rond de tafel te gaan zitten lijkt t vaak sterk op
dat zij zich in t geheel niet kunnen uiten in een veilige ongedwongen sfeer blijkt
daarentegen dat zij door mimiek gebaren en sappige taal soms beter hun gevoe-
lens verwoorden dan de tot rationalisatie neigende middelbare schooler hun
aversie van praten geldt vooral het getheoretiseer het valt op dat zij er moeite
mee hebben ervaringen en gebeurtenissen in hun gedachten terug te roepen en te
verwoorden samenhangen te zien met andere ervaringen en verschijnselen om
deze te kunnen abstraheren zijn andere begrippen en konstrukties nodig dan die
voor hen niet voor t grijpen liggen 96 door evalueren zul je t een en ander op het
spoor moeten komen maar evalueren heeft zijn eigen risico s als de staf vanuit
zichzelf de evaluatie opstelt wordt dat door de deelnemers ervaren als een
opgelegde vreemdsoortige onderverandering waar vrijwel niets uitkomt andere probl

emen wat is relevante informatie welke vi sie heeft de leiding zelf op de maatschappij welke verande r i ngen vinden de groepswerkers nodig wanneer zijn zij bezig de deelnemers aan te passen aan bestaande situaties terug naar ons gesprek in de haaf we zijn samen nog wat dieper gaan graven naar de inhoud van die veelgeroemde e rvaringen die we zo graag lospellen uit hun weer barstige schil want de eerstvolgende beklemmende vraag is uiteraard wat is dan die concrete leefwereld en waar kun je bij aan sluiten werkende jongeren zullen konkreet heel wat beleven a an situaties in dienstverband maar voelen er maar al te vaak bar weinig voor om steeds opnieuw te praten over de verhouding met de baas de rol van de c a o etc tenzij langs omwegen ook op dit gebied weerstanden kunnen worde n overwonnen vondel in de huishoudschoo l gerben van der meer vertelt dat leraressen van hui shoudscholen in een kursu s tot de bekentenis komen dat zij vondel proberen te slijten aan hun leerli ngen met de beste bedoelingen maar je ontdekt dat t niet aanslaat totale ongemotiveerdheid gergen je vraagt je verder steeds af in welk medium herkennen deze jongeren zichzelf t beste ook havo leerlingen komen aan met stapels st ri ps en beeldromannetjes waar tussen asterix nog t gunstigst afsteekt maar de dokter en de zuster kom je vaker tegen ja goed we zeggen dat we de dagelijkse werkelijkheid van de leer lingen in onze lessen will en brengen maar hoe doe je dat we weten t niet welke middelen pas je toe om de kran t die th uis zo slecht of niet gelezen wordt bespreekbaar te krijgen wat doe je met favo ri ete tv uitzendingen we hadden hier eens een groep kritische leraren bijeen mensen die nederlands en maatschappijleer bij het vwo geven wat we constateerden was er is een neiging om mate riaal voor discussie te zoeken in de maatschappij kritische hoek vragen van on recht intern ationaal geweld milieue rvuiling enz dat is een erg loffelijk streven werkelijk dat meen ik maar we kwamen er met grote moeite achter dat het analytisch vermogen van de leerling niet gericht is op dergelijke makro vraagstukken en dat je materiaal zou moeten zoeken dat veel meer in de mikro sfeer ligt dat dwingt je tot het kiezen van de alleronbenu lligste thema s sexualiteit ajax andere zaken die we geneigd zijn met een zekere minachting te bezien maar we zullen moeten beseffen dat de krant niet gelezen wordt en dat deze kinderen niet de dist an tie hebben gevonden tot een probleem als de oorlog in azie hier ligt een van de redenen waarom dis kussie s binnen het vak nederlands de mis t ingaan overigens welke didactische prachtige werkvormen je ook zou toepassen je m oe t de zaak altijd met een korrel zout nemen er zijn immers zoveel zwakke punten in het hele onderwijs dat je niet mag hopen met zo n middel als discussie gemotiveer de leerlingen te krijgen en zeker niet leer lingen op technische en huishoudscholen 97 maar als je nu eens rekening kon houden met alle factoren zoals milieu achtergrond de dwangmatigheid van dit onderwijs de mogelijke middelen de mentaliteit erachter enz enz kortom een realistische goed doordachte benadering wat kunnen we dan zeggen over methoden gerben van der meer ik zal stellig niet goeie methoden afvallen toch blijf ik m n wantrouwen houden tegen de opvatting dat t zal moeten komen van nieuwe nog betere methoden de methoden zijn er ze liggen hoog opgeslagen in de bibliotheken aan te duiden hoe t dan wel moet daar zit ik n beetje mee dat hele stuk er varing van mezelf is zo moeilijk te benoemen t klinkt misschien arrogant maar in

onze cultuur zit zo sterk een bepaalde kennisopvatting ingekankerd dat je er niet meer uitkomt de antwoorden moeten liggen binnen de leerprocessen in elk geval staat wel vast dat je verder komt met te vragen wat is de moeite van het leren waard als door een ramp alle leerboeken zouden verdwenen zijn en we zouden willen overleven dan te vragen naar een definitie van democratie of economie zoals ze menig leerboek dat doet en het staat wel vast hoe belangrijk het kan zijn met elkaar langs een muur vol grote foto's te wandelen daarop spontaan te reageren en die reacties ook de gekste gewoon op te schrijven te zeggen wat je vindt je persoonlijk uit te spreken van daar uit zal het gemakkelijker zijn om over te springen naar je eigen kleinere werkelijkheid zodat de leerkracht of vormingswerker ontdekt hoe ieder met de problemen bezig is algemene technieken welke inhoud we praten nog een tijd door over algemene technieken het vak dat in het van nu af aan vierjarig lager beroepsonderwijs een plaats moet gaan krijgen over de inhoud staat nog weinig vast de scholen worden nog tot niets verplicht doelstellingen zijn algemene redzaamheid zo heet dat letterlijk beroepenorientatie vaardigheid in probleemoplossend handelen hoeveel kanten kun je daar niet mee uit hopelijk zal een juist inzicht groeien in de rol van taalvaardigheid maar je schrikt zegt van der meer als je ziet wat algemene vorming bij het lbo inhoudt vergelijk dat eens met de concrete werksituaties waarin deze jongeren straks zullen staan bij de hema of de hoogovens als t om taal gaat zul je moeten gaan denken over vaardigheden als agenderen verslaggeving uittreksels maken belangrijke zaken van minder belangrijke onderscheiden je mond durven opendoen ik durven zeggen inderdaad en ik ben t er niet mee eens om die en die redenen dat zal nodig zijn wil je een beetje het hoofd boven water kunnen houden in die weinig florissante werksituatie in je meedoen aan een ondernemingsraad in je vakbond of een bedrijfs groep 98